

UDC 01.1

The XXVIII International Scientific and Practical Conference «Science and practice, actual problems, innovations», July 19 – 22, 2022, Milan, Italy. 347 p.

ISBN – 979-8-88722-623-1

DOI – 10.46299/ISG.2022.1.28

EDITORIAL BOARD

<u>Pluzhnik Elena</u>	Professor of the Department of Criminal Law and Criminology Odessa State University of Internal Affairs Candidate of Law, Associate Professor
<u>Liubchych Anna</u>	Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, Scientific secretary of Institute
<u>Liudmyla Polyvana</u>	Department of Accounting and Auditing Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
<u>Mushenyk Iryna</u>	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Mathematical Disciplines, Informatics and Modeling. Podolsk State Agrarian Technical University
<u>Oleksandra Kovalevska</u>	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs Dnipro, Ukraine
<u>Prudka Liudmyla</u>	Odessa State University of Internal Affairs, Associate Professor of Criminology and Psychology Department
<u>Slabkyi Hennadii</u>	Doctor of Medical Sciences, Head of the Department of Health Sciences, Uzhhorod National University.
<u>Marchenko Dmytro</u>	PhD, Associate Professor, Lecturer, Deputy Dean on Academic Affairs Faculty of Engineering and Energy
<u>Harchenko Roman</u>	Candidate of Technical Sciences, specialty 05.22.20 - operation and repair of vehicles.
<u>Belei Svitlana</u>	Ph.D., Associate Professor, Department of Economics and Security of Enterprise
<u>Lidiya Parashchuk</u>	PhD in specialty 05.17.11 "Technology of refractory non-metallic materials"
<u>Kanyovska Lyudmila Volodymyrivna</u>	Associate Professor of the Department of Internal Medicine
<u>Levon Mariia</u>	Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Scientific direction - morphology of the human digestive system
<u>Hubal Halyna Mykolaivna</u>	Ph.D. in Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Strokal V.P. DIGITALIZATION IN THE ENVIRONMENTAL STRATEGIES IN UKRAINE	12
2.	Вакал В.С., Вакал С.В., Зеленський А.М. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗНИЖЕННЯ ТЕХНОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ І ЗАСТОСУВАННІ ДОБРИВ	15
3.	Дмитрик П.М. ДИНАМІКА РОСТУ ЯЛИНОВИХ ДЕРЕВОСТАНІВ ГРИНЬКІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП «ОСМОЛОДСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»	18
ART HISTORY		
4.	Salimova A.T. BIRD GODDESS IN THE CULTURE OF AZERBAIJAN	22
5.	Обух Л.В., Руденька Т.М., Заведія О.Б., Гордєєва-Ковальчук Т.О., Свиридчук А.П. СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МИТЦІВ: ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ	30
BIOLOGICAL SCIENCES		
6.	Musayev R.A.O., Bayramov G.M.O., Nacafli M.H.O. EFFECTS OF INTEGRAL DOSE OF SYNTHETIC ANTIOXIDANTS WITH UV-C RADIATION ON DUNALIELLA CELL POPULATIONS	33
7.	Горбань Н.І., Тараненко Д.Є. ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ РІЧКИ КАЛАНТАЇВКА ЗА АНТРОПОГЕННИМИ ЧИННИКАМИ ЗАБРУДНЕННЯ	38
ECONOMIC SCIENCES		
8.	Asadov F.I. LEGAL SUPPORT OF THE TOURISM SECTOR AND IMPROVEMENT OF REGULATION IN THIS AREA	44

9.	Безкровний О.В., Довгаль О.Ю., Саражин В.Д. ОПОДАТКУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	48
10.	Ковбич Т.К. РУШІЙНІ СИЛИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ ДО ЄС	52
11.	Островський І.А. ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ АГЕНТСТВ ІЗ СПРИЯННЯ ІНВЕСТИЦІЯМ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ	55
12.	Піскунов Р.О. МЕТОДИКА ПОВНОГО ПОФАКТОРНОГО РОЗЩЕПЛЕННЯ КІНЦЕВОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АГЕНТА НА РИНКУ	58
13.	Харчук О.Г. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ З ІНШИМИ КРАЇНАМИ СВІТУ ЗА 9 МІСЯЦІВ 2021 РОКУ	61
GEOLOGICAL SCIENCES		
14.	Ishkov V., Kozii Y., Chernobuk O., Lozovyi A. RESULTS OF DISPERSION AND SPATIAL ANALYSIS OF THE GERMANIUM DISTRIBUTION IN COAL SEAM C8B OF ZAHIDNO-DONBASKA MINE FIELD (UKRAINE)	66
HISTORICAL SCIENCES		
15.	Stefaniv V. СТАВЛЕННЯ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ДО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ	74
16.	Бакалець О.А. СКАРБ БРОНЗОВИХ ТА МІДНИХ АСІВ І – ІІІ СТ. Н. Е. ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ РИМО-СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ	76
17.	Давидовська Г.І. СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ Г. СКОВОРОДИ	82

18.	Зернецька О.В. ЗАРОДЖЕННЯ АВСТРАЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ОДИННІЗ ГОЛОВНИХ ФАКТОРІВ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ	86
LEGAL SCIENCES		
19.	Бобошко О.М. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ	95
20.	Каніщев Г.Ю. ПРАВА ЛЮДИНИ І КОНСТИТУЦІЯ В УКРАЇНСЬКИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРОЕКТАХ (СЕРЕДИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	99
21.	Утвенко В.В. ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	107
22.	Швидка Т. РЕКЛАМА ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ	110
MANAGEMENT, MARKETING		
23.	Дзюрах Ю., Кукляк Р. ОЦІНЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ЇХ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - КЛЮЧОВА ЛАНКА УСПІШНОГО КАР'ЄРНОГО РОЗВИТКУ	113
24.	Тешева Л.В. УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ	116
MEDICAL SCIENCES		
25.	Akhmetova Z., Kachiyeva Z., Tolegenkyzy A., Kenzhebekova R., Turarova D. ПОЛИМОРФИЗМ ГЕНОВ SERPINA1, PNPLA3 У ПАЦІЕНТОВ С ЦИРРОЗОМ ПЕЧЕНИ СРЕДИ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ КАЗАХСКОЙ ПОПУЛЯЦИИ	118

26.	Buchakchyiska N., Maramukha V., Hrunina O., Maramukha I., Maramukha I. THE SHOULDER PAIN TREATMENT	121
27.	Ivanova N. "DISSOCIATIVE (CONVERSION) DISORDERS AND PTSD. COMMONALITIES AND DIFFERENCES"	124
28.	Serheta I. EXPERT ASSESSMENT METHODS AS A MODERN TOOL FOR PERFORMING A PROGNOSTIC ASSESSMENT OF THE DEGREE OF THE RISK OF ADVERSE MOVEMENTS FROM THE INDICATORS OF PSYCHOPHYSIOLOGICAL AND MENTAL ADAPTATION OF MODERN PUPILS AND STUDENTS	127
29.	Tolegenkyzy A., Akhmetova Z., Kachiyeva Z., Kenzhebekova R., Salimbekova S. GENETIC STUDY OF THE FLG GENE IN PATIENTS WITH ATOPIC DERMATITIS IN THE KAZAKH POPULATION	131
30.	Ісакова О.О., Макеев В.Ф. ОЦІНКА СТАНУ КІСТКОВОЇ ТКАНИНИ В ПРОТОКОЛІ ОБСТЕЖЕННЯ ПАЦІЄНТІВ ДИТЯЧОГО ЛІКАРЯ- СТОМАТОЛОГА	134
31.	Сиволап Д.В. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ УРСОДЕЗОКСИХОЛЕВОЇ КИСЛОТИ В АБДОМІНАЛЬНІЙ ХІРУРГІЇ	138
32.	Удод О.А., Драмарецька С.І. ОРТОДОНТИЧНА ПАТОЛОГІЯ ТА ГІГІЄНА ПОРОЖНИНИ РОТА У ДІТЕЙ	142
PEDAGOGICAL SCIENCES		
33.	Pushkarova Y., Bolotnikova A., Zaitseva G., Hozhdzinskyi S. ACADEMIC INTEGRITY IN HEALTH OCCUPATIONS EDUCATION	145
34.	Єфименко Л.М. ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	147

35.	Аристова Л.С. ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА	151
36.	Горбачова М.В. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДДІЛУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	157
37.	Мельник О.М. ІСТОРІЯ РОЗРОБЛЕННЯ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ: ДОСВІД ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ	160
38.	Овдійчук Л.М. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНО- ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРОВАНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРНИХ ДИСЦИПЛІН	164
39.	Омельченко А., Костащук Н. РИТМОПЛАСТИКА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД РОБОТИ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ПЕДАГОГІЦІ	169
40.	Столбецька С.Б. РОЗДУМИ НА ТЕМУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	173
41.	Тюріна В.О. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ	176
42.	Хімчук Л.І. ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	180
43.	Юденко О.В., Романюк О.А., Гром Т.В., Юденко Ю.М., Білоус А.С. АКТИВНІ ПАРКИ: МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА СИСТЕМИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ОСІБ З ОЗНАКАМИ ТРАВМИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ	185

PHILOLOGICAL SCIENCES		
44.	Vasta V., Prenko Y. TEXT COMPUTER EDITORS IN ENGLISH LESSONS	195
45.	Довбня Л.Е., Товкайло Т.І. ІСТОРІЯ СЕМАНТИЧНИХ ЗМІЩЕНЬ І ЗМІН ПРАСЛОВ'ЯНСЬКИХ ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ	198
46.	Кузнецов Ю.Б. ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОАНАЛІТИЧНОЇ МЕТОДИКИ ДЛЯ ВІДКРИТТЯ НОВИХ СМИСЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ КЛАСИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ЗЛАМІ 19 -- 20 СТОЛІТЬ)	202
47.	Русаченко Н.П. ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОЕТИКЕТУ УКРАЇНЦІВ	210
PHILOSOPHICAL SCIENCES		
48.	Volovchuk V. THE INFLUENCE OF PLATO ON THE MEDIEVAL AND RENAISSANCE PHILOSOPHY	215
49.	Панфілов О.Ю., Кротюк В.А., Онипченко П.М. СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ	219
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
50.	Denysenko N., Yeromina T., Povarova O. ABOUT PERIODIC SOLUTIONS FOR SYSTEMS OF FUNCTIONAL-DIFFERENTIAL EQUATIONS WITH A SMALL PARAMETER	223
51.	Trofimova L. TOPOLOGICAL MODELS OF MORPHOGENESIS IN THE STUDY OF THE BEHAVIOR OF DISPERSED SYSTEMS	226
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
52.	Дьоміна Г. ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД В УМОВАХ ВІЙНИ	228

53.	Лазуренко О.О., Сміла Н.В. ДО ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ	231
54.	Музика Л. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА	236
55.	Тертична Н.А. ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРЕЖИВАННЯ ВТРАТИ В ДОРОСЛОМУ ВІЦІ	243
TECHNICAL SCIENCES		
56.	Andrushchak I. ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF DECISION-MAKING FEATURES IN ENTERPRISE	248
57.	Cherkashina A., Lebedev V., Klimchuk S. INFLUENCE INVESTIGATION OF STRUCTURING METHODS ON THE SORPTION PROPERTIES OF POLYMER COMPOSITE MATERIALS	253
58.	Deryaev A.R. RECOMMENDATIONS FOR THE PREPARATION OF DRILLING MUD "VERSADRIL" AND EQUIPMENT OPERATION MANUAL	256
59.	Deryaev A.R. CASING CALCULATIONS FOR DUAL COMPLETION OF DIRECTIONAL WELL № 147 NORTH GOTURDEPE FIELD	260
60.	Matkivskyi S. OPTIMIZATION OF GAS RECYCLING DURING THE DEVELOPMENT OF GAS CONDENSATE FIELDS	269
61.	Vasylkovska I., Kozhushko B. MODERN DIFFRACTIVE TECHNOLOGIES	274
62.	Yevseienko O. NECESSITY OF VENTILATION AND AIR CONDITIONING ENERGY EFFICIENT CONTROL SYSTEMS IN SHOPPING MALLS SYNTHESIS	277

63.	Ільїна О.А., Мікосянчик О.О., Мнацаканов Р.Г., Харченко О.В., Токарук В.В. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЗНОШУВАННЯ ЗУБЧАСТОГО ЗАЧЕПЛЕННЯ	280
64.	Білюк І.С., Гуров А.П., Савченко О.В., Майборода О.В., Прокопенко О.А. АВТОМАТИЗОВАНИЙ ЕЛЕКТРОПРИВОД МЕХАНІЗМУ ПЕРЕМІЩЕННЯ ВІЗКА КОЗЛОВОГО КРАНА	285
65.	Гребеннік І.В., Коваленко О.А. РЕАЛІЗАЦІЯ ЛОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ДЛЯ ОЦІНКИ ЗНАНЬ РЕСПОНДЕНТІВ	291
66.	Карпенко В.П., Любич В.В., Притуляк Р.М. ТЕХНОЛОГІЧНА ЯКІСТЬ ХЛІБА З ВИКОРИСТАННЯМ БОРОШНА ГАРБУЗОВОГО	300
67.	Корчак М.М. ПЛАНУВАННЯ ВІДСПЮЮЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПОДРІБНЮВАЧА ЗАЛИШКІВ КУКУРУДЗИ	304
68.	Макаров В., Перов М., Каплін М. МОЖЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ БУРОВУГІЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ	310
69.	Тишевич Б.Л. КОНТРОЛЕР НА БАЗІ ШТУЧНОЇ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ВЕКТОРНИМ ЕЛЕКТРОПРИВОДОМ З АСИНХРОННИМ ДВИГУНОМ	314
70.	Тишевич Б.Л. НЕЙРОМЕРЕЖЕВА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ЕЛЕКТРОПРИВОДА З МАТРИЧНИМ ПЕРЕТВОРЮВАЧЕМ	323
71.	Тишевич Б.Л. ПОКРАЩЕННЯ КОРОТКОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОПЕРЕДНЬОЇ ПІДГОТОВКИ ДАНИХ	331

72.	Усачов Д., Шевчук О., Матухно В., Яценко О. СУЧАСНИЙ СПОСІБ РОЗМІНУВАННЯ МІСЦЕВОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ БЕЗПІЛОТНОГО ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ	335
73.	Чернець М.В., Корнієнко А.О. ВПЛИВ ВИСОТНОГО І КУТОВОГО КОРИГУВАННЯ ЗАЧЕПЛЕННЯ ЦИЛІНДРИЧНИХ МЕТАЛОПОЛІМЕРНИХ ПЕРЕДАЧ НА КОНТАКТНІ ТИСКИ	338
TOURISM		
74.	Kiptenko V. SUSTAINABILITY AND TOURISM: ITALIAN EXPERIENCE INSIGHT FOR BENCHMARKING TOURISM RECOVERY IN UKRAINE	343

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОЕТИКЕТУ УКРАЇНЦІВ

Русаченко Н.П. кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри української мови
Київський університет імені Бориса Грінченка

Етикетні формули української мови мають складну історію формування, як і сама мова. Внутрішній розвиток та зовнішній вплив призводять до функціонування одних і архаїзації інших традиційних формул спілкування. Актуалізація питомих етикетних формул є важливою проблемою сучасної лінгвістики, адже історичні події XIX – XX ст. вплинули на знищення етнічних і засвоєння нових форм.

Основою загальнонаціонального етикету є діалектні мовні формули, що відображають реальну мовленнєву культуру народу. Саме їхнє дослідження допоможе виявити певні особливості «мовного мислення» українців, взаємозв'язки між мовою і психологією людей, ознаки національно-культурної специфіки мовної поведінки та ін. Український мовленнєвий етикет – явище національного характеру, яке відображає ментальність та характер особистості, її світосприйняття та спосіб мислення.

Загальнопоширеними мовними формами для привітання в українців є традиційно усталені: вранці – *«Доброго ранку!»*, вдень – *«Добрий день!»*, увечері *«Добрий вечір!»*. Такі формули є скороченими від раніше вживаних *"Дай, Боже, добрий день!"*, *"Дай, Боже, добрий вечір!"*. З метою надати експресивності трапляються випадки втрати позиційної стійкості лексем у згаданих етикетних формах, як от: *«День добрий!»*, *«Вечір добрий!»*.

У кожному регіоні є свої традиції вітання та прощання. На заході України звичною формою для привітання упродовж дня є *«Слава Ісусу!»*, скорочено *«Славайсу!»*, і відповідь *«Слава навіки Богу Святому!»* (*«Навіки Слава!»*, *«Навіки слава Богу!»*). У Центральній та Північній Україні звичними є формули *«Добрий день!»* – *«Доброго здоров'ячка (здоровля)!»*, *«Здоров був!»*, *«Бувай здорова!»*, *«Здоровенькі були!»*. Крім діалектних, але достатньо узвичаєних, є й специфічні словесні формули на кшталт вітальних *«Помагайбіг!»* у південних районах Поділля в мовленні людей літнього віку, *«Єк дужі?!»* на Гуцульщині.

За століття український мовний етикет змінився. Значної шкоди цілісній системі лінгвоетикету, яка складалася віками, завдала агресивна мовна політика Росії, спрямована на знищення усього самобутнього. Українсько-російські мовні контакти стали регулярними після укладення Б. Хмельницьким 1654 р. договору з Росією. Проте аж до початку XIX ст. запозичення з російської мови в українську були рідкісні. Якщо у 17 – поч. 18 ст відбувався взаємовплив обох мов, то пізніше – переважно односторонній тиск російської мови на українську [1]. Мовна політика 30-х – 80-х рр. XX ст. призвела до того, що навіть ті слова, які не заборонялися жодними декретами, не вживалися мовцями через їхню неактуальність. Це стосується таких етикетних формул, як: *«Вельмишановні паніта панове!», «З роси й води!», «Бажаю Вам усіляких гараздів!», «Уклінно прошу!», «Моє шанування!», «Кланяюсь низенько!», «Якщо Ваша ласка!», «Даруйте на слові!», «Щиро перепрошую!»,* – а також вітань і побажань із конфесійною конотацією, що є особливістю українського етикету: *«Слава Ісусу Христу!», «Навіки слава!», «Бог на поміч!», «Божже допоможи!», «Ідіть з Богом!», «Дай Божже!», «З Богом!», «Майте Бога в серці!» та ін.* Вигукова фраза *«Дай Божже!»* вживається і як привітання, і як формула прощання чи побажання.

Є й такі слова, які не трапляються в мовленні сучасних українців, а фіксуються лише в лексикографічних джерелах, як *«Добридосвіток!»*, уживане у словнику Б. Грінченка. Штучно вилучені з сучасної української мови етикетні формули збереглися в говірковому мовленні і зараз, зі зростанням у людей національної самосвідомості, активно повертаються в мовний простір сучасних українців.

До колись зниклих, а тепер нерідко вживаних належать слова *«добродію», «добродійко»* праслов'янського походження, що є специфічно українським шанобливим звертанням як до знайомих, так і до незнайомих людей. Ці лексеми фіксуються у словниках української мови з 17 ст. та вживаються самостійно, в поєднанні з етикетними означеннями, засобами титулування та іменами по батькові: *«шановний (вельмишановний, високоповажний, високодостойний) добродію», «пані добродійко», «добродію Артеме Валерійовичу».*

Слова *«пан, пані, панство»*, що є запозиченими з польської мови, під впливом російської з українських етикетних формул на тривалий час були вилучені, хоча пам'ятки писемності фіксують його приблизно з XV ст. спочатку в ролі звертання до

високповажних осіб, а пізніше – до простих людей як вияв поваги. На сході України використання згаданих лексем закріпилося переважно в офіційно-діловій сфері, а на заході вони стали загальноприйнятими в усіх сферах життя. Архаїзованою сьогодні є формула *«гrecна панно»* з полонізмом *гrecна*, запозиченим у 17 столітті.

Натомість під впливом російської мови в етикеті на тривалий час закріпилися нав'язані для всіх звертання *«товариш»*, *«громадянин»*, які сьогодні виходять з ужитку. Щоправда, товариш у ролі звертання в українській мові має багаті національні традиції, позаяк у народних піснях козаки, чумаки, січові стрільці зверталися до своїх побратимів *товаришу*, *товаришеньку*, указуючи на повагу, довір'я, дружбу. У кінці 19 – на початку 20 ст. це слово почало набувати ще іншого семантичного забарвлення і використовуватись для підкреслення належності до радянського середовища.

Російська мова мала вплив і на граматичне оформлення вокативів в українській мові. Зокрема, і дотепер багато українців, звертаючись до певної особи, використовують форму називного відмінка (*«Марія Васи́лівна»*) замість кличного (*«Маріє Васи́лівно»*), відмінковий статус якого було втрачено у правописі 1933 року і повернуто в українську мову на початку 1990 років.

Через російськомовний вплив багато українців вживають формулу *«Вибачте мене!»*, що стало наслідком спотворення українського *«Вибачте мені!»*, адже в українській мові слова *«вибачте»*, *«пробачте»*, *«простіть»* вимагають давального відмінка, а у російській – родового. Слово *«вибачати»* є запозиченням з польської (*«Wybaczasz»*) мови з первісним значенням «побачити, роздивитися, розпізнати». Нове значення розвинулося під впливом таки ж польського *«Przebaczyć»* «недобачити, перебачити», звідки й українське *«пробачити»*. У сучасній українській мові зі значенням «виявляти поблажливість до кого-небудь винного, прощати провину» воно уживається з 17 ст. На Гуцульщині відома форма *«Простибі!»*, зафіксована у словнику Б.Грінченка, що є результатом злиття словосполучення *прости́ біг*, яке складається з форми наказового способу дієслова *прости́ти* (3 ос. одн.) та іменника *біг* «Бог». Слово *«перепрошую»* є калькою польського слова *«przepraszam»*, більш доречною є етикетна формула *«Прошу вибачити!»*.

Що ж до форми «Вибачаюсь!», яка функціонує в розмовному мовленні, то її нормативність в українському літературному вживанні є дискусійною. На думку І. Огієнка, «Вибачаюсь!» – це дослівний переклад вульгарноросійського «извиняюсь», хоч цю форму зафіксував у своєму Словнику (1627) ще Памва Беринда» [2].

Проблемним для українського лінгвоекету лишається питання правильної форми звертання: на ім'я чи на ім'я і по батькові. Одні вчені (А.Вовк) категорично виступають проти вживання форми імені й по батькові, вважаючи її московським звичаєм, наводять аргументи, що до приєднання до Радянського союзу в паспортах громадян Західної України ім'я по батькові було відсутнє, поселах людей не називали по батькові і пропонують звертання на кшталт «*Пані Маріє!*»; інші навпаки (І. Огієнко, Л.Масенко) переконують, що така форма виникла внаслідок тривалої еволюції власне української антропосистеми від праслов'янського періоду до сучасного стану, є давнім українським звичаєм, позаяк трапляється в найдавніших писемних пам'ятках: у грамотах часів Київської Русі, документах Богдана Хмельницького – та зазначають, що в минулу історичну добу такі форми за своєю функцією не були цілком тотожними сучасним іменам по батькові.

Український етикетний простір знаходиться у стадії активного формування. Формули, що стають нормою вживання, утворюються за наявними моделями. Останнім часом в повсякденному спілкуванні можна почути вітання

«*Доброго дня!*», «*Доброго вечора!*» замість усталених «*Добрий день!*» та «*Добрий вечір!*». В українськомовній культурі вітання традиційно було побажанням здоров'я, тому такі зміни можна інтерпретувати як “*Бажаємо/ю Вам доброго дня, вечора!*”

У мовному етикеті українців останнім часом поширеною стала відповідь на вітання «*Добрий день!*» скорочена форма «*Добрий!*». Коріння цієї лексеми пояснює А. П. Коваль, яке закладено у поведінці бюрократії, «де безліч людей відсиджують години своєї «роботи», створюючи враження крайньої зайнятості («ніколи й привітатися»). Його винайшли ті чиновники, які розмовляли переважно російською або суржилом» [3] (вони й не здогадувались, скільки варіантів відповідей існує в українській мові).

Нові етикетні норми формуються шляхом збільшення функційного обсягу вже існуючих формул. Національно-патріотичне вітання *«Слава Україні!»* – *«Героям слава!»* (*«Козакам слава!»* в армії УНР, *«Навіки слава!»* у поміркованого крила ОУН), у 20-х роках ХХ століття уживане лише військовими, із часом набуло загального характеру й актуалізувалося після Революції гідності також серед цивільних громадян та стало гаслом українських футболістів. Не обмежується суто етикетною природою, а пробуджує патріотичні почуття актуалізоване вітання *«Слава нації»* – *«Смерть ворогам!»*, що виникло на початку 90-х років у середовищі організації Української націоналістичної самооборони – УНСО.

Відносно новим в українській мові є вітання *«Доброї ночі!»*, яке, на думку дослідників, з'явилося в мовленні журналістів, які ведуть нічні ефіри. Хоча традиційні *«На добраніч!»*, *«Добраніч!»* актуальності не втрачають.

Ураховуючи те, що мовний етикет не є закритою системою, частина формул поступово архаїзується. Нині стали рідкоживаними такі вирази: *«З неділею будьте здорові!»*, *«Добрий вечір у вашій хаті!»*, *«Бог на поміч!»*, *«Щоб легко почалося та вдало скінчилося!»*, *«Уклінно прошу...»*, *«Коли ваша ласка...»*, *«Дозвольте, шановне товариство, відрекомендуватися!»*

Вирізняється мовний етикет українців повторюваними вітальними, прощальними, привітальними та ін. виразами: *«Добрий день! – Доброго здоров'я!»*, *«Здоровенькі були! – Здоровенькі і Ви будьте!»*, *«Будьте здорові! – Ідіть здорові!»*, – та розгорнутими формулами: *«Здоров! Рости великий»*, *«Дай, Боже, за рік дождати! Дай Боже вам здоров'я!»* *«Щоб легко почалося та вдало скінчилося!»*, та ін.

Ще однією особливістю українського мовного етикету є значна відмінність у буденному та святковому спілкуванні. Зустрічі-прощання зі знайомими на вулиці можуть супроводжуватися усіченими етикетними виразами: *«Добридень!»*, *«До побачення!»*, *«Вибачте!»*, *«Дякую!»*, а урочиста, офіційна

зустрічі змінюють вибір формул, їх репертуар і тональність: *«Радий (-а) вітати Вас!», «Я з Вами не прощаюсь! Ми ще побачимось!» «Дозвольте просити вибачення!», «Прийміть мою найсердечнішу (найщирішу) подяку!».*

Про давність та сформованість системи етикетних формул свідчать синонімічні ряди зі значенням вітання, прощання, побажання, прохання, вибачення та ін., що дозволяє мовцеві обирати лексеми у відповідній ситуації. Зокрема, один із найбільших синонімічних рядів формують вислови вибачення: *«Вибачте, пробачте, даруйте, прошу вибачення, я дуже жалкую, мені дуже шкода, прийміть мої вибачення, винуватий (-а), приношу свої вибачення, не гнівайтесь на мене, я не можу не вибачитись перед Вами, не сердься на мене, дозвольте просити вибачення...».* Синоніми підсилюють численні форми, як от: *«Щиро дякую!», «Гарно дякую!», «Файно дякую!», «Красно (красенько) дякую!».*

Тож лінгвоеклет, передусім, явище національного характеру, що відображає ментальність українців. Зміна кордонів та постійний історичний вплив посприяли запозиченню каліок із польської та російської мов. Навіть ті етикетні формули, що були дозволені владою, не мали активності й з роками ставали не актуальними. Під впливом інших мов українська не лише не збагачувалася етикетними формами, а й втрачала власні.

Список літератури

1. Сайт «Ізборник»:[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um129.htm>. Дата звернення 14.07.2022.
2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. С. 61.
3. Коваль А. П. Ділове спілкування. К. : Либідь, 1992. С. 81